

uredništvih. Tako so na primer ustvarili splošno mnenje, da Slovenci nimamo razumevanja za trpljenje Srbov in Črnogorcev, ker smo odklanjali prirejanje množičnih mitingov, na katerih so govorniki sejali sovraštvo.

Spoznali smo, da je naša perspektiva samo v političnem priznanju raznovrstnosti in različnosti in v njunem legitimnem izražanju v okviru pluralističnega političnega sistema. Demokratizacija se pri nas še dobro začela ni, ko že od drugod prihajajo obtožbe, da hočemo razbiti Jugoslavijo. Kar nam pomemi upanje, drugod buri sovraštvo in vžiga bojne klice. Menimo, da naše življenje ni tako idealno urejeno, da ne bi moglo biti boljše.

Razlike med nami so prevelike, da bi lahko našli in ponudili preprost recept za vse. Po našem mnenju pa je najmanj primerna politika, ki grabi po orožju in spodbuja pohode z gesli o bratstvu in enotnosti. Veliko več možnosti vidimo v odpiranju človekove in politične svobode in v dvigu politične kulture; posameznik ali skupina z drugačnim ali nasprotnim pogledom naj ne bosta avtomatično sovražnika, temveč sogovornika v enakopravnem političnem dialogu. Temu in sožitju je namenjeno tudi naše pismo.

(Mojca Ravnik)

II. ALI JE MOGOČE STRELJATI NA STRUKTURO?

Politika in politična zgodovina jugoslovanske družbe sta zelo redko predmet etnoloških raziskav. Etnologi se srečujemo s politiko samo, kadar nastopa v vlogi širšega konteksta kulturnih pojavov, ko zaznamo njen oddaljeni, a mogočni vpliv na površju teh pojavov. Zakaj tolikokrat molčimo, čeprav se drugi znanstveniki pridno oglašajo ob vseh ključnih političnih dogodkih?

Politika povojne revolucionarne oblasti v Jugoslaviji je bila usmerjena v razbijanje tradicionalnih občestev, da bi ljudi najprej individualizirala, nato pa spet homogenizirala na razredni podlagi. Najbolj sta bili pod udarom družina in vaška skupnost. Na splošno so bile v Sloveniji tradicionalne socialne strukture najopazneje transformirane na podeželju. Nosilec industrializacije je postal kmet-proletarec. Za preoblikovanje tradicijskega načina mišljenja je bila bistvena zaposlitev mater. Čeprav so tradicijski kulturni vzorci v Sloveniji močno preoblikovani, pa proces še ni končan. V Sloveniji smo tako na primer v zadnjih letih občutljivi zlasti za poskuse ogrožanja najvišje socialne strukture – nacionalnosti, ki je doma v suvereni državi oziroma republiki.

V povojnih strukturnih spremembah so se ohranile samo tiste socialne strukture in njihove manifestacije, ki so se dobesedno skrile v novodobne socialne pojave, navadno tako, da so se vsebinsko popolnoma izpraznile, ohranile pa so golo formo. (Za zgled lahko navedem zlasti letni cikel šeg na verski podlagi.)

Boljševiški proces homogenizacije na razredni osnovi je bil delno zaustavljen ali vsaj upočasnen z uvedbo samoupravljanja. Današnji politični pluralizem je (slovenska) varianta ponovnega socialnega združevanja, brez nevarnosti homogenizacije na razredni osnovi, ki ni več možna tudi zaradi prenehanja boljševiškega delovanja partije.

V Jugoslaviji imamo danes različne posledice »revolucioniranja« tradicijskih struktur. Tako lahko razlikujemo:

1. okolja, kjer so tradicijske strukture pretežno ohranjene,

2. okolja, kjer so tradicijske strukture pretežno razbite, a proces ponovnega homogeniziranja je ustavljen,
3. okolja, v katerih poteka homogenizacija na razredni podlagi,
4. okolja, v katerih poteka homogenizacija na nacionalni oziroma etnični podlagi,
5. okolja, v katerih poteka homogenizacija na pluralistični podlagi,
6. okolja, ki so kombinacija različnih možnosti.

Med omenjenimi predpostavkami prihaja do neogibnih konfliktov. Med nekaterimi ni več možen dialog. Problem tako imenovane nove jugoslovanske sinteze je v konsenzualni odločitvi o tipu novih socialnih združenj v državi oziroma o možnosti sožitja različnih tipov združevanj. Divergentni razvoj na tem področju vodi v dejansko razcepitev Jugoslavije, kar je v tem trenutku na ravni socialnih struktur že konceptualno dejstvo. Tu nič ne pomaga ugotavljanje, kdo je kriv za to. Kriva je neenakomerna inovacija tradicijskih socialnih struktur po revoluciji. Če ne verjamemo v ideološko obvladljivost zgodovinskih procesov, lahko temu rečemo tudi usoda.

Najradikalnejši predlog kako rešiti problem različnosti je razbrati v vzkliku in transparentu na ulici »Hočemo orožje!« Kakšna nevednost! Kakšna metodološka zmota! Socialnih struktur ne moremo spreminjati s strelji. Ali je sploh mogoče streljati na strukturo, ne da bi pri tem zadeli človeka? Vedno, ko je kdo proti ideji-strukturi uporabil orožje, je pustil za sabo le umor in genocid. Taki predlogi prihajajo z območja neke zelo nesrečne kombinacije socialne strukturiranosti.

Kaj lahko potegnemo iz tega etnologije? Predvsem ugotovitev, da ob zadnjih dogodkih v Jugoslaviji politika deluje podobno kot ljudska kultura. Politika je v teh dneh enako razgaljena in predvidljiva kakor tradicionalni kulturni vzorci. Nihče ne more niti za milimeter premakniti veljavne sheme OBIČAJA. Cela historija delovanja povojne politike neposredno odseva na karakterju med seboj neprimerljivih socialnih struktur od družine do naroda, po celi državi. Kakor da v teh dneh dobiva mit svojo zemeljsko obliko, svojo utelesitev. Kakor da se bliža končna rešitev, po kateri ne bo več mogoča nobena sprememba, nobena inovacija. Sodni dan takorekoč.

Etnologi spoznavamo komplementarnost politike in kulturnih procesov. Tradicijski socialni model je rigidni; iz svoje srede neusmiljeno izloči nosilce inovacij. Politika, ki gradi na tradicionalnem kulturnem modelu, je praviloma dogmatska. Nagiba se k iskanju končnih rešitev tudi na ravni socialnih struktur. V odnosu do sosednjih kulturnih modelov se vede kot nekdanje vaško občestvo, ki je onemogočilo in izločilo drugače misleče člane (desete brate?). Tradicijski kulturni model sploh ne more delovati, če se mu vsi ne podredijo. Geometrijski ornament ljudske vezenine je v bistvu likovna simulacija grozljive socialne stvarnosti.

Tradicijski kulturni model očitno ni podoba idealne družbe. Po drugi strani pa revolucionarne inovacije tega modela prinašajo težave, v katerih je danes tudi Jugoslavija. V raznih političnih forumih se je v zadnjem času veliko govorilo o »umiritvi žoge«. Lahko jo vidimo tudi v tem, da bi že enkrat dopustili naravni potek transformacije socialnih struktur v matičnih kulturnih okoljih. Ali drugače, politika naj bolj kot doslej upošteva zakonitosti kulturnega ekosistema, katerega del je tudi sama in v katerem igra svoboden razvoj socialnih struktur pomembno vlogo pri iskanju političnega in družbenega ravnotežja.

(Naško Križnar)